

Vraćaju li konvencionalne podmornice kotač historije?

UDK 623.827:355.462

Stručni rad

Podmornice u indijsko-pakistanskom ratu

— uvjeti za podmorničke operacije i planovi zaraćenih strana

Poznato je da su podmornice u oba svjetska rata nanijele ogromne gubitke trgovačkim i ratnim brodovima na svim morima i oceanima u svijetu. Izračunato je da je jedna podmornica u prvom svjetskom ratu potapala prosječno 60 000 BRT, a u drugom svjetskom ratu oko 18 500 BRT brodovlja. Pad potopljene tonaže brodovlja u drugom svjetskom ratu objašnjava se povećanim učincima što su ih ostvarila nova borbena sredstva — ponajprije avijacija, protiv koje brodovi na moru dugo nisu imali efikasno protusredstvo.

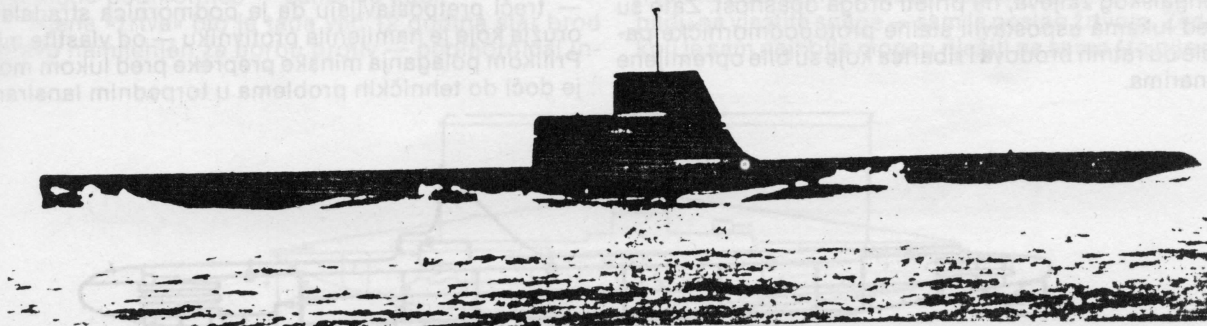
U lokalnim ratovima i mnogim konfliktima poslije 1945. godine često su sudjelovale i brojne snage Ratnih mornarica. Angažiranje podmornica bilo je nesrazmjerno malo prema broju upotrebljenih ratnih brodova kao što su bili nosači aviona, helikoptera, krstarica, razarača, desantnih i drugih brodova. Razlog rijetke upotrebe podmornica tumači se strahom od rizika, zbog poznatih teškoća za identifikaciju ciljeva s podmornica, da one ne potope neutralne ili brodove velesila i time izazovu nekontroliranu eskalaciju podmorničkog rata, koji kad jednom započne nema realne izgleda da se brzo obustavi.

Ipak podmornice su u nekoliko navrata nakon 1945. godine sudjelovale u lokalnim ratovima. Njihova aktivnost zabilježena je u indijsko-pakistanskom ratu na moru 1971. godine i u argentinsko-britanskom ratu za Falklandske otoke 1982. godine. Svjetska javnost je putem sredstava javnog informiranja tek u neznatnom dijelu upoznata o rezultatima koje su podmornice postigle u tim ratovima. Cijenimo da je sa stanovišta interesa čitalaca ovog časopisa opravdano u nešto detaljnijem izlaganju opisati kako su korištene i kakve su rezultate postigle podmornice u oba spomenuta rata. Razlog za ovo je u toliko opravdaniji što je pomorce uvijek zanimalo obogaćenje pouka o iskustvima iz upotrebe podmornica, koje su odavno dobile atribut »nevidljivog neprijatelja«, koji iz potaje prijeti ne samo neprijateljskim, već i brodovima koji s interesima zaraćenih strana nemaju nikakve veze. Pošto se radi o specifičnoj upotrebi podmornica u suvremenim ratovima, ovaj je prikaz podijeljen u dva dijela. U prvom se prikazuje upotreba podmornica u indijsko-pakistanskom 1971, a u drugom dijelu u argentinsko-britanskom ratu 1982.

Uspoređivanjem nacionalnih flotnih kapaciteta zaraćenih strana iz renomiranih svjetskih flotnih almanaha s početka sedamdesetih godina, kao što su Jane's Fighting Ships, Weyers Flotten Taschenbuch, Almanaco navale i drugi, evidentno je da su podmornice predstavljale tek neznatan, manji dio brodovlja indijske i pakistanske Ratne mornarice. Od ukupno 95 ratnih brodova indijska Ratna mornarica (IRM) raspolagala je sa 4 podmornice. Pred početak ratnih operacija na moru pod dvije su bile raspoređene u Arabijskom moru i Bengalskom zaljevu. Pakistanska Ratna mornarica (PRM) imala je 32 ratna broda, među kojima su bile 3 suvremene i 1 stara podmornica.

Prema ovako skromnim podmorničkim snagama relativno velikih vojnih sila u tom dijelu svijeta, realno je bilo očekivati da su im dodijeljeni skromni zadaci na moru. Međutim, s podmorničke točke gledišta bilo je nekoliko bitnijih momenata, koji su istovremeno povoljno, ali i nepovoljno utjecali na upotrebu podmornica u indijsko-pakistanskom ratu na moru 1971. godine. Među njima se mogu istaknuti velike prostorne udaljenosti koje su razdvajale polazne podmorničke baze od neprijateljskih prometnih komunikacija na moru kao i pomorskih baza protivničkih flota. Zbog takve situacije neprijateljski ciljevi bili su gotovo na krajnjim granicama taktičkih radiusa djelovanja svih osam klasičnih podmornica koje su mogle sudjelovati u ratu, što je u osnovi ograničavajuće djelovalo na planove njihove upotrebe.

Hidrološki uvjeti, prije svega temperatura i slanost mora determinirajuće su djelovali na karakteristike i brzinu prodiranja zvuka kroz morsku vodu, što je za upotrebu podvodnih detekcijskih sredstava (sonara) bilo jako važno. Veliki dio Arabijskog mora i Bengalskog zaljeva u to doba godine bili su izloženi jakim kišama. Nabujale rijeke indijskog potkontinenta, koji nije bio pošteđen obilnih kiša, ulijevale su se u more donoseći velike količine slatke vode koja se miješala sa morskom vodom. Miješanjem slatkih i muljevutih voda sa mor-

skom vodom nastajao je kemijski proces koji je razlagao količinu soli i smanjivao je sa 32°/oo na 23°/oo. Prirodni proces smanjenja slanosti mora negativno je utjecao na rad i domete brodskih hidroakustičkih senzora za otkrivanje i praćenja podmornica zbog čega su one imale vrlo povoljne uvjete za maskiranje i visoku matematičku vjerojatnost da ne budu otkrivene.

Početne vojne procjene, a i sama dinamika ratnih dejstava, potvrdila je da su neprijateljske protupodmorničke snage pred rat bile slabo uvježbane za borbu protiv podmornica, što je išlo u prilog komandantima podmornica. I dok se o planovima upotrebe indijskih podmornica i danas još malo zna, pakistanski mornarički krugovi pravilno su procijenili da će za njihove trgovačke i ratne brodove najveću opasnost predstavljati palubna avijacija sa jedinog indijskog nosača aviona »Vikranta« koji je bio planiran za operacije u Bengalskom zaljevu, a snabdijevao se u luci Visakhapatnam. Kronologija zbivanja imala je ovakav tok i dinamiku.

Misteriozni nestanak podmornice »Ghazi«

Na ratnoj sceni prva se pojavila pakistanska podmornica »Ghazi«. Već u ono vrijeme to je bila dosta stara podmornica, koju je PRM primila na ime vojne pomoći od SAD za obuku svog podmorničkog kadra. Ona je imala oko 2 400 tona deplasmana i 10 stalno pripremljenih torpeda kalibra 533 mm u lansiranim cijevima. U podvodnoj vožnji mogla je za kratko vrijeme (u fazi približavanja cilju i prekidanju kontakta nakon napada) postići brzinu i do 20 čvorova što je bilo dovoljno da umakne eskortnim brodovima koji bi poduzeli gonjenje. Opsluživalo ju je devedesetak članova posade, a radijus njenog djelovanja primjenom tzv. »delfin« vožnje (zaranjanje—izranjanje—zaranjanje) bio je 14 000 milja pri brzini do 10 čvorova.

Zahvaljujući takvim tehničkim performansama, što se najprije odnosilo na veći radijus djelovanja nego što su ih imale tadašnje suvremene podmornice tipa »Daphne« nabavljene u Francuskoj, te mogućnosti da se umjesto torpeda ukrca odgovarajući broj mina na podmornicu — odlukom pakistanskog admiralštaba, podmornica »Ghazi« bila je upućena na borbeni zadatak pred indijsku luku Visakhapatnam radi njenog miniranja i blokiranja indijskih pomorskih snaga.

Tako je podmornica »Ghazi« prije izbijanja sukoba već bila raspoređena u vodama Bengalskog zaljeva. Kada je rat počeo ona je od svoje komande primila naređenje da odmah pristupi miniranju morskog prostora pred lukom Visakhapatnam i tako spriječi isplavljenje ili eventualno uplovljenje indijskog nosača aviona »Vikranta«.

Samo 7 sati nakon prve razmjene zračnih udara borbene avijacije po vitalnim objektima zaraćenih strana na kopnu, pakistanska podmornica stigla je pred Visakhapatnam. Za to vrijeme indijski obavještajni krugovi ispravno su procijenili da, osim od eventualnih podmornica, njihovim pomorskim bazama na obalama Bengalskog zaljeva, ne prijeti druga opasnost. Zato su pred lukama uspostavili stalne protupodmorničke patrole od ratnih brodova i ribarica koje su bile opremljene sonarima.

Nekoliko minuta pred ponoć 3. prosinca 1971. godine jedan od dva indijska protupodmornička broda iz patrole pred lukom Visakhapatnam uspostavio je na svom sonaru hidroakustički kontakt sa sumnjivim objektom pod morem. Oba broda odmah su izbacila više dubinskih bombi pretpostavljajući da se radi o neprijateljskoj podmornici. Kontakt je brzo nestao, ali na brodovima nisu registrirali poznate efekte podvodnih detonacija poznatih iz drugog svjetskog rata kada bi dubinske bombe pogodile podmornicu. Smatrajući da se radilo o lažnom cilju ili jatu riba, brodovi su se udaljili iz tog rajona i priključili su se drugim brodovima IRM.

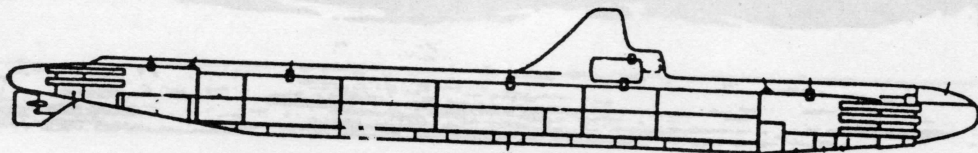
Nešto iza ponoći u prvim minutama novog dana (4. prosinca), dok su Indijci na kopnu s pažnjom očekivali da se njihov premijer obrati naciji putem radija, cijeli Visakhapatnam zatresao se odjednom iz temelja. U prvi tren jedni su pomislili da se radi o prvom udaru katastrofalnog zemljotresa. Drugi su pomislili da je u pitanju diverzija ili sabotaza u jednom od vojnih skladišta na domak luke. Ovakve i slične pretpostavke indijske vlasti su demantirale tokom dana. Jedan indijski brod, koji je ribario pred lukom, pronašao je nekoliko pojaseva za spašavanje u moru i hitno ih je predao komandi na kopnu. Znajući da u to vrijeme ni jedna indijska podmornica nije bila u tom području, nejasnoće o porijeklu pojasa brzo su dovedene u vezu s misterioznom eksplozijom. To je bio udes pakistanske podmornice »Ghazi«. Na približnu poziciju gdje se pretpostavljalo da je došlo do nesreće bio je upućen indijski brod matica za podmornice »Nistar«. Iako je imao ronilačko zvono i drugu opremu za spasavanje podmornica, osim četiri nađena leša, nešto brodskih papira i signalnih sredstava tragova od preživjelih ili podmornice nije bilo.

Što se zapravo dogodilo s pakistanskom podmornicom »Ghazi«? To je i danas ostalo neriješenom tajnom među mornaričkim i drugim krugovima. O udesu podmornice postoji više pretpostavki:

— jedni smatraju da je komandant podmornice pomoću šumsmjerača na vrijeme otkrio indijske protupodmorničke brodove i kada su oni započeli napad dubinskim bombama, vjerojatno je njihov napad želio izmanevrirati forsiranim dinamičkim zaronjavanjem na veću dubinu na kojoj je povoljni temperaturni gradijent osiguravao pouzdano maskiranje podmornice. Moguće je da se takvim manevrom podmornica spustila ispod kritične dubine ronjenja što njen trup, zbog zastarjelosti materijala, više nije mogao izdržati i ona se u jednom trenutku naprosto raspala;

— drugi misle da je prethodno podmornica dugo plovila pod morem zbog čega su se u njenim prostorijama nagomilale prekomjerne količine opasnih lako zapaljivih plinova iz akumulatorskih baterija. Zato što podmornica nije bile provjetravana u površinskoj plovidbi, te nije imala, ili je imala nedovoljne količine sredstava za regeneraciju zraka, u njoj unutrašnjosti moglo je doći do katastrofalne situacije što je rezultiralo tolikom snažnom eksplozijom da je ona raznijela podmornicu pod morem; i

— treći pretpostavljaju da je podmornica stradala od oružja koje je namijenila protivniku — od vlastite mine. Prilikom polaganja minske prepreke pred lukom moglo je doći do tehničkih problema u torpednim lansiranim

cijevima u kojima su bile smještene mine. Svaki nestručan rad i improvizacija na podmornici u zaronjenom stanju s bojevim minama je nezamisliva. Ako se u tom smislu pokušao otkloniti neki problem, on je vjerojatno rezultirao eksplozijom, koja je i bez drugih mina bila dovoljna da uništi podmornicu.

Razumije se ima i drugih hipoteza. Možda su nakon napada površinskih brodova oštećeni neki mehanički dijelovi podmornice što je također moglo dovesti do njenog brzog »propadanja« i razbijanja o morsko dno. Koja pretpostavka je prava? Nažalost, to nitko ne zna, jer sve mogu biti istinite. Kako na podmornicama jedno zlo nikada ne dolazi samo za sebe, već nevolje kumuliraju, lako je moguće da je takva sudbina zadesila i posadu nesretne podmornice.

Ali barem tri pretpostavke mogle bi se isključiti:

- podmorničari su hrabri ljudi. Nevolje što su zadesile podmorničare pred sam trenutak izvršenja zadatka zbog kojeg su prevalili 1.500 milja nisu ih mogle do te mjere demoralizirati da samoubilačkim aktom unište podmornicu i liše se svojih života. Dakle, sigurno je da posada sama nije uništila svoju podmornicu;

- morski prostor pred lukom nije prethodno bio miniran od indijskih snaga. Stoga je sigurno da podmornica nije naišla na minu;

- sigurno je i to da podmornica nije uništena u to vrijeme dok su protupodmornički brodovi s morske površine obarali seriju dubinskih bombi za poziciju za koju su pretpostavljali da odgovara njenom položaju pod morem.

Najvjerojatnija je ona pretpostavka prema kojoj je podmornica bila ozbiljno oštećena za vrijeme napada površinskih brodova. Do udesa je moglo doći kada se teško oštećenje nije moglo otkloniti. Razumije se, nestručan i neuvježban rad na ukranim minama također je mogao dovesti do njene katastrofe. Sigurno je jedno — podmornica je s cjelokupnom posadom nestala, a dileme o njoj su ostale.

Revanš podmornice »Hangor«

Punih šest dana pakistanska javnost nije bila obaviještena o gubitku svoje podmornice pred lukom Visakhapatnam. Kako to u ratu obično biva, prve informacije o njenom udesu emitirala su indijska sredstva informiranja. Vijest o njenom tragičnom gubitku objavljena je tada kada je jedna druga pakistanska podmornica »osvetila« gubitak »Ghazi«. To je bio drugi i ujedno zadnji izlazak podmornica na ratnu scenu indijsko-pakistanskog sukoba 1971. godine.

Radi se o vrlo modernoj podmornici »Hangor« koja je s još 2 isto takve podmornice tipa »Daphne« bila nabavljena 1970. godine u Francuskoj i sve tri su bile uvrštene u operativnu flotu PRM. »Hangor« je bila manja od opisane podmornice. Imala je deplasman oko 1.000 tona, 12 torpednih cijevi za torpeda kalibra 550 mm, podvodnu brzinu do 18 čvorova i upola manju posadu od prethodne podmornice — samo 45 ljudi.

Njena »žrtva« bio je tada već 12 godina star brod upravo namijenjen za borbu protiv — podmornica! In-

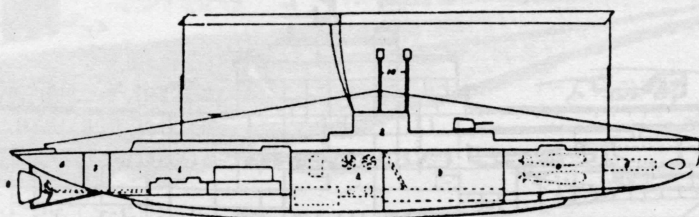
dijska fregata »Khukri« imala je 1.400 tona, raspolagala je sa 2 trocjevna »limbo« protupodmornička bacača dubinskih bombi i 3 topa kalibra 40 mm. Mogla je postići maksimalnu brzinu do 27 čvorova što joj je moglo osigurati visoku trajnu marševsku brzinu i za gonjenje najbržih podmornica. Na njoj je bila ukrkana posada od 150 ljudi (podatak iz Jane's Fighting Shipsa bitno se razlikuje od podatka što ga je u svojoj knjizi »A Nation and its Navy at War« naveo indijski komodor Ranjit Rai — 263 ljudi. Trebalo bi vjerovati indijskim izvorima, ali je pitanje što je toliko ljudi zapravo radilo na fregati?).

Početak nevolja za »Khukri« nastao je onog trenutka kada je bio upućen na patrolni zadatak traženja protivničkih podmornica. Kako su se događaji odvijali, i brod i posada najmanje su se angažirali upravo na — traženju podmornica. Zbog kvara na sonaru specijalisti su za njegov opravak tražili od komandanta broda da smanji brzinu na 12 čvorova. Brodska posada se istovremeno nalazila uz radio prijemnike slušajući večernji program nacionalnog radija. Podmornica »Hangor« pravovremeno je na svojim osmatračkim sredstvima otkrivala neprijateljski brod, a na uređaju za analizu signala šuma utvrdila je da se radi o fregati i pripremila se za napad. Pošto je fregata plovila malom brzinom, rezervna brzina podmornice bila je dovoljna da pravovremeno zauzme povoljnu poziciju za torpedni napad. Kada su torpeda bila spremna, a cilj uništen, komandant podmornice je naredio lansiranje plotuna od više torpeda.

Točno u 20 sati i 50 minuta po lokalnom vremenu fregatu je pogodilo prvo, a u kratkom vremenskom intervalu još najmanje dva torpeda sa podmornice. Slabe vodonepropusne pregrade nisu mogle izdržati snažne prodore vode na ogromnim otvorima što su ih učinila torpeda. Brodska posada koja je najvećim dijelom bila u prostorijama potpalublja bez pojaseva za spasavanje našla se u nemogućoj situaciji. Fregata je bila prepolovljena, a jedina dva izlaza iz potpalublja trenutno su se deformirala od siline učinka torpednog oružja. Za nepune tri minute fregata »Khukri« je potonula poniježi sa sobom 18 oficira i 176 mornara. Fregata »Kirpan« koja je bila najbliža nesretnom brodu pritekla je u pomoć i spasila je preostalih 8 oficira i 61 mornara.

Rizik što ga je svjesno poduzeo komandant fregate »Kirpan« bio je velik. Brod je radi spasavanja brodolomnika morao uploviti u područje u kojem je operirala podmornica, koja je upravo potopila sličnu fregatu. Visinu prihvaćenog rizika otežavao je manevar brodom, jer je brzinu trebalo smanjiti do one razine ili u pojedinim trenucima zaustaviti brod kako bi se pokupili ljudi iz mora. To je upravo najidealnija pozicija za podmornicu da ponovi torpedni napad i potopi još jednu fregatu. Na sreću ona se tada već povukla iz tog rajona, jer je na šumomsmjeračima otkrila dolazak još jedne indijske fregate u to područje.

Slučaj s nespremnosću fregate »Khukri« na zadatku nije bio dovoljno poučan za mnoge u praksi. Brod koji je bio upućen na zadatak da spriječi protivnika u napadu na vlastite snage — sam je postao žrtvom. Zadatak koji je sam najbolje mogao riješiti ne samo što nije oba-

vio, već je bio i potopljen. Slična situacija zbila se u praksi jedanaest, odnosno šesnaest godina kasnije na raznim stranama svijeta. Mada nisu neposredno vezani za podmorničku problematiku, oni su zanimljivi jer nedvosmisleno potvrđuju pravilo da onaj tko iz prakse ne izvlači pouke na greškama drugih, mora ih sam platiti, pa je opravdano da se kao iskustvo spomenu na ovom mjestu.

Britanski razarač »Sheffield« slično kao i indijska fregata »Khukri« bio je u argentinsko-britanskom ratu 1982. godine upućen ispred glavnine britanske flote sa zadatkom da izviđanjem zračnog prostora upozori flotu o eventualnom naletu argentinske borbene avijacije, radi napada na britanske brodove. Kao što je poznato, u kritičnom trenutku kada se pojavio argentinski lovac-bombarder, »Sheffield« je navodno održavao satelitsku vezu sa Londonom i nije imao uključena sredstva za osmatranje. Zbog toga je bio raketiran i potopljen. Takva situacija ponovila se i s američkom raketnom fregatom »Stark« 1987. godine u Perzijskom zaljevu, ali s lakšim posljedicama — brod ipak nije potonuo.

— o —

Iz analize ovih malobrojnih slučajeva angažiranja podmornica u lokalnim ratovima još nema osnova za konačno zaključivanje. Uska iskustvena baza nameće potrebu da se razmotri angažiranje i u drugim lokalnim ratovima poslije 1945. godine. Ipak izvjesni parcijalni zaključci već su sad izvedivi. Uočljivo je da je:

— ona zaraćena strana koja je imala 2,5 puta više i kvalitetnije brodove, podmornice držala u potpuno pasivnoj ulozi (Indija); projekciju svoje pomorske moći (»power projection«) povjerila je drugim pomorskim snagama, kao što su bili nosači aviona, fregate itd.

— PRM primijenila je prevaziđenu podmorničku doktrinu prvog i drugog rata prema postavkama japanskog admiralaštava, a odnosila se na blokadu indijskih ratnih brodova (»Vikrant«) i umjesto napada na indijski pomorski promet — napad na ratne brodove (»Khukri«); — ni jedna strana nije iskoristila potencijale svojih podmornica. Indija ih nije uopće koristila, a Pakistan samo polovično. Pakistanske podmornice nisu ispunile očekivanja: gubitak jedne podmornice od 2.400 tona i devedesetak članova posade nije ekvivalentno gubitku jedne fregate od 1.400 tona i 260 ljudi. Taktička cijena podmornice i podmorničara je viša.

Budući da se nakon ovog opisa nameću i druge dileme, slijedećim prikazom razmotrit će se upotreba argentinskih i britanskih podmornica u ratu na južnom Atlantiku 1982. godine.

Dok se za podmornička djelovanja u indijsko-pakistanskom ratu na moru 1971. godine još može tvrditi da su bila marginalna prema operacijama drugih površinskih snaga zaraćenih strana, u argentinsko-britanskom konfliktu na južnom Atlantiku 1982. godine zbog Falklandskih otoka, podmornice su odigrale zapaženiju ulogu. U tom ratu zbile su se određene novine,

koje nisu bile tipične za ranija podmornička i protu-podmornička djelovanja. Prvi put u povijesti pomorskih ratova bila je upotrebljena podmornica na nuklearni pogon, palubni helikopteri su raketama za protubrodsku borbu napali podmornicu u površinskoj vožnji i prisilili je na predaju itd.

Karakteristično je istaknuti i to da su podmornice bile najmobilnija snaga svake ratne mornarice, jer su se od prvih dana nakon izbijanja rata brzo, prije drugih površinskih ratnih i drugih brodova našle u zoni operacija. Gotovo do samog kraja rata ostale su stalna prijetnja protivničkoj floti.

Podmornice u argentinsko-britanskom ratu

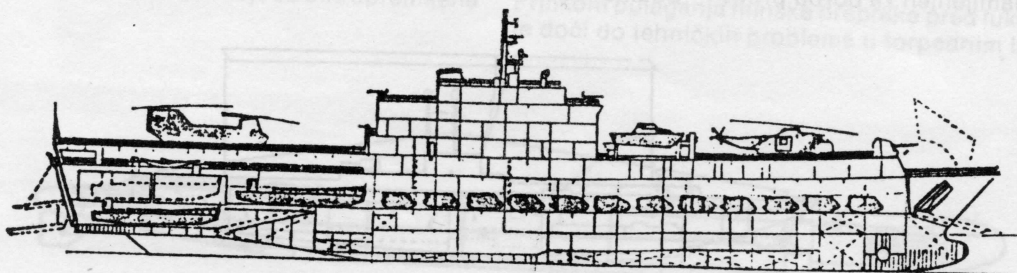
— planovi zaraćenih strana o upotrebi podmornica

Jedan od bitnih preduvjeta vojnih operacija oduvijek je bilo iznenađenje. Zato je argentinski admiralaštvo odlučio da na Falklandske otoke iskrca jednu manju formaciju svojih specijalnih snaga — pomorskih diverzanata, čija je zadaća bila da iznenadnom vatrenom akcijom iznenadi malobrojne britanske garnizonske snage na otoku, prisili ih na predaju, a nakon toga osigura nesmetano pristizanje slijedećih argentinskih kontingenata koji bi zauzeli otoke u potpunosti. Za realizaciju takvog tajnog zadatka najpodesnija je bila podmornica, koja nezapaženo može dovesti diverzante do same luke Port Stanly, gdje su bazirale manje britanske oružane snage.

Uz iznenađenje još je jedan faktor bitan za uspjeh u ratu. To je brzina protureakcije. Ona strana koja je iznenađena, nastoji što brže djelovati, tako da smanji početne negativne efekte iznenađenja. Kada su se 1. travnja 1982. godine argentinski vojni kontingenti počeli iskrccati na Falklandske otoke, još gore od iznenađenja za Britance bilo je saznanje da njihove oružane snage nisu pripravne za brzu protureakciju. Ratno zrakoplovstvo nije bilo uvježbavano za operacije na tako udaljenim prostranstvima, a Ratna mornarica nije bila organizirana za pokret ka južnom Atlantiku, niti je bila popunjena borbenim sredstvima, gorivom i drugim potrepštinama za vođenje rata. Bez zrakoplovne podrške i bez angažiranja mornarice, bilo kakvo razmatranje upotrebe kopnene vojske bilo je bespredmetno.

U takvoj situaciji, kada je trebalo brzo djelovati, dok se ne iskrcaju i glavne argentinske snage na otoke, najmobilnija je ipak bila britanska flota tj. njene — podmornice. Brzim podmornicama na nuklearni pogon, koje su u podvodnoj plovidbi mogle razviti brzinu od 20 do 30 čvorova, naređeno je da što prije stignu u južni Atlantik i blokiraju Falklandske otoke.

Očito je da se koncepcijska upotreba zaraćenih flotnih snaga temeljila na različitim ratnim principima — argentinska strana težila je k tajnosti i iznenađenju, a britanska — brzini i masovnosti. Kako i koliko su zaraćene strane uspjele u tome, može se vidjeti u opisu koji slijedi.

Helikopteri protiv podmornice

Pred početak rata argentinska Ratna mornarica raspolagala je sa 4 konvencionalne (klasične) podmornice. Međutim, 2 su bile neispravne i nisu uopće sudjele u ratnim operacijama. Od preostale 2, jedna podmornica američkog porijekla bila je toliko zastarjela da je imala vrlo nisku borbenu vrijednost. Istrošenost akumulatorskih baterija, koje podmornici služe za podvodnu plovidbu, bila je tolika da resursi nisu bili dovoljni za njene borbene operacije. Slično loše stanje bilo je s čvrstim i lakim trupom podmornice, koji je zbog dugog vijeka upotrebe bio na granici sigurnosnog rizika. Druga je bila nova, suvremena podmornica nabavljena u Saveznoj Republici Njemačkoj.

Prvoj, staroj podmornici »Santa Fe« admiralštab je naredio da izvrši postavljeni zadatak tajnog iskrcavanja argentinskih specijalnih snaga u područje pred Port Stanleyem na Falklandskim otocima. Pošto u to vrijeme u južnom Atlantiku nije bilo nikakvih protupodmorničkih snaga, a vješto izbjegavajući prisutnost drugih brodova u tom području, »Santa Fe« je prvi zadatak uspješno obavila i vratila se neprimjetno u svoju polaznu bazu na argentinskom kopnu.

U međuvremenu i britanska flota započela je dugu plovidbu prema otocima. Argentinski admiralštab je procijenio, da protivnička flota u slučaju da se ratne operacije za otoke produže neće moći permanentno boraviti na moru, da će ljudstvu i brodovima biti neophodne odgovarajuće baze i na drugim otocima, pa je odlučio da podmornicom »Santa Fe« pošalje vojno ojačanje od dvadesetak ljudi na otok Južnu Džordžiju, koji je imao najpovoljniji operativno-taktički položaj za produžetak britanskih operacija prema Falklandskim otocima.

Prvi britanski ratni brodovi, podmornice i avioni već su u to vrijeme pristigli u zonu ratnih operacija, koja je bila na putu od argentinske obale prema otocima J. Džordžije. Za razliku od prethodnog prevoženja pomorskih diverzanata, podmornica se zbog opće operativno-taktičke situacije i tehničkih problema s akumulatorskim baterijama našla u neusporedivo teškoj situaciji. Ipak i ovaj dio zadatka ona je uspješno obavila, jer je neprimjetno stigla i iskrcala argentinske vojnike na planirani otok. Kada se uputila van luke, iznenada je bila otkrivena od britanskih palubnih helikoptera, koji su je trenutno napali raketama za borbu protiv površinskih brodova. »Santa Fe«, kao ni većina podmornica iza drugog svjetskog rata nije imala oružja za protuzračnu borbu da odbije napad protivničkih helikoptera, a ni dubine mora pred lukom iz koje je upravo isplivala nisu joj omogućavale da zaroni, tako da je, primivši ne-

koliko pogodaka raketama, planula i da bi se posada spasila — nasukala se na plićinu uz obalu. Ubrzo su stigli i drugi britanski helikopteri, palubni avioni, ratni i pomoćni brodovi. Argentinski garnizon na Južnoj Džordžiji bio je likvidiran, podmornicu su pomoćni brodovi oteglili na dublje more i potopili je, a posada je bila — zarobljena.

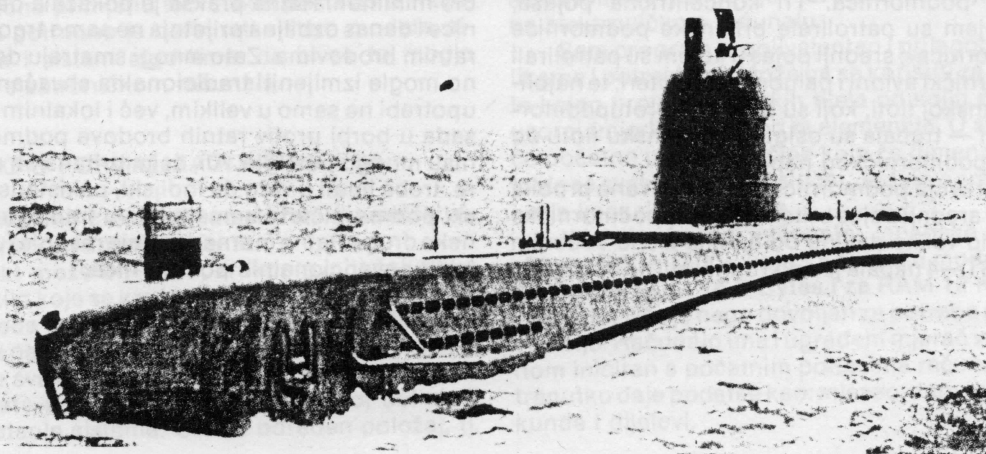
Nuklearna podmornica na sceni

Za razliku od malobrojne argentinske podmorničke flote, Velika Britanija je odmah poslije argentinske invazije na Falklandske otoke uputila 7 do 9 svojih podmornica u južni Atlantik. Većina podmornica bila je na nuklearni pogon, a pripadala je klasi podmornica »Churchill«. To su bile napadne torpedne podmornice izgrađene 1970. do 1971. godine u nacionalnim brodogradilištima Vickers i Cammel Laird. Površinska istisnina bila im je 4.000, a podvodna blizu 5.000 tona. Duge 87, široke 10 i s gazom do 8,2 metra bile su (svaka) opremljena sa 6 torpednih cijevi. Mimo ogromne mase, impresivan je broj dana što su ga podmornice mogle izdržati u podvodnoj plovidbi. Tako je jedna od tih podmornica još u travnju 1967. godine neprekidno ronila od Singapoora preivalivši 12.000 milja za 28 dana. Svaka od njih imala je u rezervi još 20 torpeda, među kojima i ona s nuklearnom bojnom glavom!

Britanske podmornice već su polovinom travnja 1982. godine stigle u rejon ratnih operacija, a britanska vlada je proglasila podmorničku blokadu šire zone oko Falklandskih otoka. Njihovu moć argentinska Ratna mornarica upoznala je već 2. svibnja.

Tada je jedan argentinski taktički sastav jačine: jedna krstarica — »General Belgrano« u pratnji dva raketna razarača bio upućen pred britanske površinske brodove da spriječi njihovo približavanje otocima. Britanska podmornica na nuklearni pogon »Conqueror« prva je otkrila argentinske ratne brodove. Komandant podmornice je oko tridesetak sati sa sigurne udaljenosti pomoću teglećeg sonara pratio protivničke brodove. Vjerojatno zbog nepovoljne hidrometeorološke situacije, jakosti vjetrova do 60 čvorova i visine valova od 5 do 6 metara, argentinski ratni brodovi teško su održavali borbeni raspored i nisu bili sposobni otkriti protivničke podmornice.

Budući da su se i po teškom moru argentinski ratni brodovi prilično približili britanskom plovnom sastavu, a naročito zbog opasnosti od protubritanskih raketa dometa blizu 20 milja s kojima su bili naoružani argentinski razarači, komandant podmornice ocijenio je da bi dalje praćenje protivničkih brodova dovelo podmornicu u nepovoljnu situaciju — u područje plićeg mora, gdje

bi njen manevar u slučaju gonjenja bio rizičan, te je odlučio da napadne jedan protivnički brod. Za cilj je odabrao krstaricu »Belgrano« od 13.000 tona. Sa daljine od 2,5 milje podmornica na nuklearni pogon »Conqueror« u kratkom vremenskom razmaku lansirala je dva stara torpeda na parni pogon tipa Mk—8 i oba puta pogodila je krstaricu. Za kratko vrijeme ona je potonula ponijevši u dubinu oko 320 članova posade, dok ih je oko 800 spašeno. Iako su razarači odmah počeli gonjenje protivničke podmornice, ona je bez većih problema uspjela neoštećena da se izvuče iz svog rejona djelovanja.

Ovaj britanski podmornički napad ušao je u legendu nuklearne ere. Nuklearna podmornica prvi puta je bila praktično upotrebljena u borbi s neprijateljskim ratnim brodom. Ali svojevrsan anakronizam je bila upotreba starih, klasičnih torpeda na podmornici, koja je raspolagala i nuklearnim torpedima. Mnogo je nagadajući u visokim vojnim krugovima zbog čega se komandant podmornice odlučio na tako rizičan napad, da izuzetno skupu podmornicu, čija cijena koštanja je 1971. godine bila 30 milijuna engleskih funti i vrhunski obučeni stotinjak članova posade (13 oficira i 90 mornaropodoficira) izloži opasnosti od dubinskih bombi i protupodmorničkih torpeda sa argentinskih ratnih brodova? Vjerojatno je jeftino, ali još uvijek pouzdano staro torpedo Mk—8 po komandantovoj procjeni bilo dovoljno (i ekonomično u odnosu na vrlo skupa suvremena torpeda tipa »stingray«), da potopi veliki ratni brod.

Iako je moguća svaka pretpostavka, sigurno je jedno. Nakon gubitka krstarice »Belgrano«, argentinsku površinsku flotu zahvatio je strah od britanskih podmornica i ona se do kraja rata više nije pojavljivala izvan svojih pomorskih baza.

Posljedice onesposobljenih stručnjaka

Jedina vrsta argentinskog ratnog broda, koja se još mogla suprotstavljati britanskoj superiornoj Ratnoj mornarici bila je podmornica. Podmornica na konvencionalni pogon »San Luis«, koja je izgrađena 1974. godine u brodogradilištu u Kielu i pripada izvoznj verziji njemačkih podmornica tipa »209« bila je znatno manja i nižih borbenih mogućnosti od velike britanske podmornice na nuklearni pogon. »San Luis« je bila samo 1.100 tona površinske, odnosno 1.200 tona podvodne istisnine. Na sebi je imala 8 torpednih cijevi za torpeda kalibra 533 mm i samo 30 članova posade. Uopće, pripadala je tipu najsuvremenijih konvencionalnih podmornica.

Borbeni uvjeti u kojima je operirala argentinska klasična podmornica bili su ekstremno nepovoljni. Britanske snage na moru organizirale su kružnu obranu od argentinskih podmornica. Tri koncentrična pojasa, vanjski u kojem su patrolirale britanske podmornice »lovci-podmornica«; srednji pojas u kojem su patrolirali protupodmornički avioni i palubni helikopteri; te najbliži pojas britanskoj floti, koji su nadzirali protupodmornički brodovi — trebala su osigurati britansku flotu od iznenadnog podmorničkog napada.

Već 14. travnja podmornica se neotkrivena probila kroz vanjski i srednji pojas britanske protupodmorničke obrane. S vrlo velike daljine od 8 milja žično vođenim torpedom SST—4 napala je najkrupniji cilj na horizontu

— britanski nosač aviona »Hermes«. Zbog neobučeni manipulant za žično vođenje torpeda na putanji ka »Hermesu« žica je pukla, a torpedo je promašilo cilj. Britanski hidroakustičari na brodovima otkrili su rad torpeda i odmah su započeli gonjenje argentinske podmornice. Iako je gonjenje trajalo skoro dvadesetak sati podmornica se neoštećeno izvukla iz zone operacije britanskih protupodmorničkih snaga.

»San Luis« je 8. svibnja 1982. godine na svom šumsmjeraču otkrila podvodni cilj na relativno maloj daljini, koji je plovio malom brzinom od 6 do 8 čvorova bez kavitacijskih šumova. Podmornica »San Luis« lansirala je jedno protupodmorničko torpedo s daljine od 1,5 milje, ali i ovaj puta bez uspjeha, jer je ponovo došlo do karakterističnog kidanja žično vođenog torpeda. Konačno 10. svibnja 1982. godine »San Luis« izvela je i svoj treći i, ponovo neuspjeli napad na britanski ratni brod koji je od nje bio udaljen samo 2,5 milje.

Bez sumnje da je tokom čitavog argentinsko-britanskog rata, naročito operacija na moru, argentinska podmornica bila jedini ratni brod koji se smjelo hvatao u koštac sa superiornom britanskom flotom. »San Luis« nije bila neuspješna. Njen komandant je vješto i znalački uspio prodrijeti kroz sve organizirane britanske pojaseve protupodmorničke obrane, on je u dva navrata nakon neuspjelih napada bio više desetaka sati gonjen, ali je uspio izvući podmornicu neoštećenu. Taj komandant, ta podmornica nije imala sreće s torpedima, točnije, nije imala dobro obučenog operatora za vođenje torpeda. Za podmorničare je izuzetno rizičan postupak probijanja pojasa protivničke protupodmorničke obrane. Podmornica čak ne mora biti ni uništena, dovoljno je da se otkrije; tada više nema realne izgleda da napad sprovede do kraja. Nameće se pitanje, kako bi se britanska Ratna mornarica sprovela da su 1, 2 ili čak sva tri torpeda pogodila i eksplodirala na gađanim ciljevima?

— o —

U spomenutim lokalnim ratovima konvencionalne podmornice najmanje su korištene na tradicionalan način. Pojedinačni ili grupni lov pojedinačnih trgovačkih brodova ili organiziranih konvoja takvih brodova nije se reprizirao iz razdoblja drugog svjetskog rata. Ciljevi podmorničkih napada bili su samo — ratni brodovi. Efikasnost i rezultate što su ih postigle podmornice u mornaričkim krugovima ne cijene se jednakim mjerilom. Jedni smatraju da su u konkretnoj situaciji podmornice postizale svoj maksimum, dok drugi smatraju da je to bio minimum. Ratna praksa je pokazala da su podmornice i danas ozbiljna prijetnja ne samo trgovačkim, već i ratnim brodovima. Zato mnogi smatraju da bi one znatno mogle izmijeniti tradicionalna shvaćanja o njihovoj upotrebi ne samo u velikim, već i lokalnim ratovima. Za sada u borbi protiv ratnih brodova podmornice zaista nisu mnogo postigle. Ali, osim britanskih podmorničara, treba imati u vidu da indijski, pakistanski i argentinski podmorničari i nemaju takvu tradiciju kakvu imaju neke druge Ratne mornarice koje raspolažu velikim brojem konvencionalnih podmornica.